

NR 9

Växtskydd

Växtskydd innebär att vi skall skydda våra växter från att bli angripna av skadedjur och sjukdomar. Växterna kan skyddas på flera sätt, med mer naturvänliga metoder. Viktigast är att vi sköter våra växter på bästa sätt, då blir de inte lika lätt angripna.

Rätt växt på rätt plats

En växt som mår bra blir mer sällan angripen av skadedjur och sjukdomar. För att plantan skall trivas behöver den rätt växtplats och lagom mycket ljus, vatten och näring. Växer den dåligt blir den svag och angrips lättare. Det är också viktigt att växten är hårdig, dvs tål den klimatzon den skall planteras i. Det kan finnas skillnader mellan olika sorter av samma växtslag. En del sorter är mindre mottagliga för sjukdomar (resistenta) än andra. Det finns till exempel både svarta vinbär som är resistenta mot mjöldagg och potatis-sorter som är motståndskraftiga mot bladmögel/brunnröta, potatiskräfta och potatiscystnematod. Förutom sortskillnader finns det kvalitetsskillnader mellan plantor. En del sjukdomar som t ex virus kan följa med växten vid köpet. Köp alltid statsplomberad utsädespotatis och plantor av god kvalitet helst med någon garanti t ex E-märkning även om de är dyrare. Du tjänar på det i längden.

Växelbruk för att behålla växten och jorden frisk

Flera vanliga sjukdomar på grönsaker uppkommer oftare om man odlar samma slags växter på samma plats år efter år. Det gäller t ex potatiscystnematod (potatisål) och klumprotssjuka på kål. Detta gäller även fruktträd. Det sägs sedan gammalt att man inte skall plantera kärnfruktsträd på en plats där ett äppel eller päronträd har vuxit. Istället kan man plantera körsbär eller plommon som är stenfruktsträd efter päron och äpple. Planera odlingen så att det dröjer minst fyra år innan potatis eller kål kommer igen på samma plats. Gör gärna en plan över odlingen varje år. Då får du god hjälp för minnet och planeringen inför nästa år.

Ogräs lockar skadedjur

Det är viktigt att hålla rent från ogräs i grönsaksland och rabatter. Många vanliga ogräs som t ex hundkåx är släkt med våra nyttoväxter. Ogräset kan dra till sig insekter, som sedan går vidare till morot eller någon annan grönsak. Det är inte bara för utseendet skull det skall vara ogräsrent i landen. Rensar man noga på försommaren brukar det inte vara så mycket ogräs på sensommaren. Det finns också andra sätt att undvika ogräs. Täckodlar man kvävs ogräset så småningom. Vid täckodling täcks jorden under hela odlingsperioden med något material som halm i tjocka lager, gräsklipp, odlingspapper eller rent av plast. Man gör

FOTO: ULRICA FLODIN FURÅS

Ogräs drar till sig skadegörare, så rensa grönsaklandet noga. Rensar du mycket under försommaren, slipper du det mesta av ogräset resten av sommaren.

hål i täckmaterialet där plantorna ska stå men resten av jorden är täckt under hela odlingssäsongen.

Var på din vakt

Är man uppmärksam är det lättare att i tid upptäcka och sätta stopp för många skadedjursangrepp och sjukdomar. Inspektera gärna växterna någon gång i veckan. Titta särskilt noga på ihoprullade blad, skottspetsar samt vid rothalsen och bladen närmast marken. Odlingshygien är också viktig om man vill undvika sjukdomar. Kör inte med jordfräs över hela området utan att spola av den mellan varje stycke. Många allvarliga sjukdomar som potatiskräfta sprids med jord. Låna gärna grannens redskap men rengör dem både före och efter användning. Gå inte med leriga gummistövlar över hela koloniområdet, utan att spola av dem med vatten först.

Täckning med fiberduk – både minidrivhus och växtskydd

Morotsfluga och kålfjärilslarver är besvärliga insekter. Mot sådana skyddar man plantan bäst genom att täcka den med fiberduk. Fiberduken hindrar insekterna från att komma åt

FOTO: ANNICA LARSDOTTER

Skydda kålplantor och morotsplantor mot kålfjärilslarver och morotsfluga genom att täcka med fibrerduk. Fibrerduken skyddar även de unga plantorna från frost.

växten. Vid sådd eller utplantering täcker man omedelbart odlingen med denna tunna, lätta väv. Den ska förankras noga vid marken med jord, sand, bräddor eller stenar. Fibrerduken är så lätt att plantorna trycker den uppåt och alltså kan växa ganska länge under den. Regn tränger ner genom väven så det är inga problem med vattning. Väven skyddar också mot frost, i alla fall ett par grader under noll. Vid utplantering skyddar väven mot sol och blåst samt gör att det blir något varmare än utanför. Det finns flera sorters fibrerduk att välja mellan. De kan köpas i fackhandel och varuhus.

När angreppen är där

Vad gör man då om man ändå får angrepp? Det finns flera miljövänliga bekämpningsmetoder att ta till. Händerna är ett av de bästa redskapen för bekämpning. Larver, sniglar, bladlöss och vivlar (skalbaggar) bekämpas enklast genom att man helt enkelt plockar bort dem för hand. Det är därför man skall inspektera sina växter noga så att man kan plocka bort djuren innan de gjort för stor skada. Bladlöss repar man av mellan fingrarna och mosar sönder, eller så nyper man av hela skottspetsen. Lövvivlar skakar man loss ur buskar och träd ned på dukar utlagda på marken. Duken viks sedan ihop och bärs bort. Att spruta med kallt vatten är också ett utmärkt sätt att bekämpa skadegörare. Sprutar man växten med kallt vatten under högt tryck spolas insekterna loss och trillar ner till marken. Besprutningen bör upprepas flera gånger med någon veckas mellanrum,

så att även nykläckta löss och larver spolas bort. Såplösning är ett skonsamt medel mot insekter. Rätt dosering är en halv deciliter flytande såpa till en liter vatten. Tar man mindre skadas inte djuren och tar man mer kan växterna få brännskador. Såplösning fungerar bäst mot bladlöss. Den tar inte bort alla insekter. I handeln finns ett flertal liknande medel med såpa, gelatin och/eller oljor som är skonsamma mot miljön men skadliga för olika insekter. Även olika växtextrakter används. Vitlök har effekt mot mjöldagg på gurka i växthus och åkerfräken har viss effekt mot mjöldagg på krusbär. Att pudra morotsplantor och kålplantor med vedaska eller Algomin skyddar mot angrepp av morotsbladlöpna och jordloppor. För att metoden ska fungera måste behandlingen upprepas så ofta att plantorna alltid är täckta av aska eller mjöl. Regn och blåst förstör skyddet. För åtgärder mot snigelangrepp se **Lätt om odling nr 43, Spanska skogssnigeln**. Många av de uppgifter om alternativa bekämpningsmetoder som förekommer i tidningar och böcker är tyvärr felaktiga. Nässelvatten hjälper inte mot bladlöss, inte heller avskräcker tomat- eller renfaneväten insekter. Samodling av lök och morot eller potatis och bondböna som skydd mot insekter har ingen påvisad effekt mot skadegörare. Naturen har egna sätt att bekämpa skadedjur. Nyckelpigans, blomflugans och guldögonsländans larver äter upp bladlöss och det finns parasiter på kålfjärilens larver. I växthus har man länge använt parasitsteklar mot vita flygare och rovkvalster mot spinnkvalster. Se även **Lätt om odling nr 41, Biologisk bekämpning i växthus och trädgård**. En del skadedjur förekommer i stora mängder vissa år men behöver inte skada växterna nästa år, t ex rapsbaggen som angriper kålväxter.

När ingenting hjälper

Det finns dock sjukdomar som inga bekämpningsmetoder hjälper emot, t ex potatiscystnematod och vinbärsgallkvalster. Den enda möjligheten att förhindra angrepp är att ta bort angripna plantor, tillämpa växelbruk, använda friskt utsäde, resistent sorter och att ha en bra odlingshygien. Kemisk bekämpning är inte något att rekommendera i den egna täppan. De kemiska medlen dödar ju inte bara skadegörarna utan också de nyttiga insekterna i trädgården. De kan också vara direkt skadliga för vår egen hälsa. Alla nya kemiska medel som vi tillför i naturen är ett hot mot miljön. Idag finns också mycket få kemiska bekämpningsmedel som är tillåtna för fritidsodlare (Klass 3 medel).

Mer råd och förklaringar om växtskydd finner man i följande bra böcker som Växtskydd i trädgård, M-L Pettersson, I Åkesson. Natur & Kultur 2011 och Skydda din trädgård, Maj-Lis Pettersson, Ordalaget 2009.

